Teknologiateollisuus

ASIANTUNTIJALAUSUNTO
11.10.2022

**Viite:** Sähköpostitse saapunut kirjallisen lausunnon pyyntö 4.10.2021, LiV 12.10.2022

**Valtioneuvoston selonteko huoltovarmuudesta (VNS 8/2022 vp)**

Teknologiateollisuus ry kiittää mahdollisuudesta lausua otsikkoasiassa.

**Tiivistelmä lausuntomme pääviesteistä:**

- Teknologiateollisuus pitää erittäin hyvänä, että huoltovarmuudesta tehdään erillinen selonteko ja että prosessi tulee pysyväksi. Huoltovarmuuspoolit tulee ottaa jatkossa mukaan selontekojen valmisteluun.

- Teknologiateollisuus yhtyy selonteossa esitettyihin arvioihin huoltovarmuuden nykytilasta ja kehitystarpeista. Teknologiateollisuus kannattaa huoltovarmuuslainsäädännön kokonaistarkastelua tulevalla vaalikaudella sääntelyn ajantasaisuuden varmistamiseksi.

- Kokonaisvaltaisen, myös teollisen valmistuksen sekä materiaaliseen saatavuuteen liittyvän strategisen autonomian riittävä turvaaminen tulisi nostaa myös huoltovarmuustoiminnan yhdeksi tavoitteeksi.

- Suomen tulee viipymättä määritellä kuinka tulevan Nato-jäsenyyden varautumisvelvoitteiden edellyttämät huoltovarmuusjärjestelyt ja -kyvykkyydet käytännössä toteutetaan. Kannatamme pohjoismaisen huoltovarmuusyhteistyön vahvistamista.

- CER-direktiivin toimeenpanon määrittelyyn ja toteutukseen tulee tehdä tiiviissä yhteistyössä huoltovarmuuskeskuksen ja huoltovarmuusorganisaation kanssa.

- Teknologiateollisuus haluaa korostaa selonteossakin mainittuja uusia varautumistarpeita ilmastonmuutoksen aiheuttamiin muutoksiin sopeutumiseen, kyber- ja hybridivaikuttamiseen sekä materiaalien toimitusriskien hallintaan.

- Teknologiateollisuus ehdottaa, että eri sektorit laatisivat omat selvitykset varautumisen ja jatkuvuuden hallinnan osaamistarpeista. Immateriaalinen varautumien eli osaamisen ja tuoteomaisuuden aineettomien oikeuksien hallinta tulisi nähdä osana huoltovarmuustyötä.

- Katsomme selonteon tavoin, että pk-yritysten tietoisuuden sekä osaamisen kehittämiseen on kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota. Teknologiateollisuus pooleineen on käytettävissä tietotarpeita ja osaamisen vahvistamiseen tähtäävien toimenpiteiden valmistelussa ja toteuttamisessa.

**Teknologiateollisuus ry**

Eteläranta 10, PL 10, 00131 Helsinki
Puhelin 09 192 31
www.teknologiateollisuus.fi
Y-tunnus: 0215289-2

**Teknologiateollisuus ry:n lausunto**

*Tausta ja lausuttavana oleva selonteko*

Valtioneuvosto antaa eduskunnalle ensimmäisen kerran huoltovarmuusselonteon, jossa määritellään keskeiset tavoitteet huoltovarmuuden kehittämiselle vuoteen 2030 mennessä. Selonteossa kuvataan myös huoltovarmuuden toimintaympäristöä Suomessa ja kansainvälisessä kontekstissa sekä arvioidaan jatkuvuuden hallinnan kehittämistarpeita muuttuvissa olosuhteissa. Pyrkimyksenä on ennen kaikkea varmistaa huoltovarmuuden riittävä taso ja toimintakyky osana yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta. Selonteossa käsitellään ensisijaisesti normaalioloissa tapahtuvaa varautumista ja huoltovarmuustyötä yleisellä tasolla.

*Selonteon laadinta ja päivitysprosessi*

Teknologiateollisuus pitää erittäin hyvänä, että huoltovarmuudesta tehdään erillinen selonteko ja että prosessi tulee pysyväksi. Kaiketi koska kyseessä on ensimmäinen huoltovarmuusselonteko, on sen pääpaino kokonaisuuden kuvauksessa enemmän kuin toimenpiteitä esittävä. Teknologiateollisuus pitkälti yhtyy selonteossa esitettyihin arvioihin huoltovarmuuden nykytilasta ja kehitystarpeista. Toki haluamme muistuttaa useiden eri huoltovarmuuspoolien (Teknologaipooli, Digipooli ja MIL-pooli), että selonteon valmistelu yhdessä pooliorganisaation kanssa olisi tasapainottanut kokonaisuutta ja korostanut yritysten omaa toimintaa. Tulevaisuudessa selontekojen valmistelu yhdessä pooliorganisaation kanssa on mielestämme välttämätöntä.

Katsomme valtioneuvoston tavoin, että perinteikäs suomalainen huoltovarmuus perustuu kriittisillä sektoreilla toimivien yritysten kykyyn reagoida poikkeusoloihin, sietää kriisi- ja häiriötilanteita sekä palautua niistä nopeasti. Huoltovarmuustoiminnoissa yhteistyö yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin välillä on meillä hyvää ja toimivaa. Kansainvälisen toimintaympäristön painoarvon kasvusta ja muutoksista huolimatta tulee huoltovarmuusjärjestelmässä huolehtia kansallisesta varautumisesta ja toimista.

*Luku 2. Kansainvälinen yhteistyö*

Selonteossa on korostetusti todettu, että Suomen huoltovarmuusmalli perustuu markkinaehtoisuuteen, mikä edellyttää monipuolisia poliittisia ja kaupallistaloudellisia kansainvälisiä suhteita sekä avoimen sääntöpohjaisen kansainvälisen kauppajärjestelmän vakaata toimintaa. Teknologiateollisuus näkee asian samoin.

Euroopan unionissa on COVID-pandemian, Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan sekä erityisesti kriittisten materiaalien ja komponenttien Kiina-riippuvuuksien tunnistamisen seurauksena lisääntynyt keskustelu häiriönsietokyvystä ja kriittisten toimien ja tuotantojen varmistamisesta. Tämän teollisen valmistuksen sekä materiaaliseen saatavuuteen liittyvän strategisen autonomian riittävä turvaaminen tulisi nostaa myös huoltovarmuustoiminnan yhdeksi tavoitteeksi.

Selonteon mukaan Suomen kansallinen huoltovarmuusmalli vastaa nykyisellään hyvin Naton seitsemän perusvaatimuksen tarpeisiin ollen jopa sitä kattavampi. Eduskunnan puolustusvaliokunta on valtioneuvoston ajankohtaisselonteosta antamassaan lausunnossa todennut, että Suomen Nato-jäsenyys parantaisi Suomen huoltovarmuutta, mikä on hyvä seikka. Naton perussopimuksen kautta jäsenmaille syntyy velvoite pitää yllä omatoimisesti jatkuvaa kansallista vastustuskykyä hyökkäyksille. Suomen tuleekin viipymättä määritellä kuinka varautumisessa tarvittavat huoltovarmuusjärjestelyt ja -kyvykkyydet käytännössä toteutetaan.

Tulevasta pohjoisatlanttisen puolustusliiton jäsenyydestä huolimatta katsomme selonteon tavoin, että nykyisessä toimintaympäristössä on tärkeää vahvistaa niin Suomen ja Ruotsin kahdenvälistä huoltovarmuusyhteistyötä kuin laajemminkin pohjoismaista yhteistyötä huoltovarmuustoimissa ja -toiminnassa. Selonteossa on tunnistettu mielestämme aivan oikein, että tässä yhteistyössä keskeisiä toimialoja ovat muun muassa tietoliikenneinfrastruktuuri, logistiikka sekä energian- ja ruoantuotanto.

Selonteon kansainvälisiä sopimuksia kuvaavasta luvusta 2 puuttuu kuitenkin maininta pohjoismaisesta (Nordefco) puolustusmateriaalialan sopimusjärjestelystä ja ns. liitesopimus sotilaallisesti huoltovarmuudesta. Se on toki mainittu luvussa 6, mutta ansaitsee oman paikkansa muiden sopimusten joukossa. Esitämmekin, että selonteon johdantoon ja lukuun 2.2. sisällytetään mainita em. Nordefco-sopimuksesta.

*Keskeiset huoltovarmuuteen vaikuttavat EU-hankkeet*

Selonteon mukaisesti kriittisten toimijoiden häiriönsietokykyä koskeva CER-direktiivi (Resilience of Critical Entities) ja sen kansallinen toimeenpano tukevat Suomen huoltovarmuustoimintaa. Epäselväksi jää, mikä on niiden sektoreiden painoarvo, jotka jäävät direktiivissä mainittujen kriittisten sektoreiden ulkopuolelle. Näin on mm. puolustusteollisuuden kohdalla. Luokittelu kriittiseksi sektoriksi on puolustusteollisuudelle tärkeää. Koronapandemian liikkumisrajoitukset osoittivat luokittelun tärkeyden.

Toisaalta haluamme tuoda esiin sen, että pidämme erinomaisena, että myös kriittistä infrastruktuuria tuottavia yrityksiä tukeva teollisuus luokitellaan kriittiseksi. Puolustus- ja turvallisuusteknologiaa tuottavien yritysten ratkaisut ovat usein keskeisessä osassa kriittisen infrastruktuurin turvaamisessa.

Teknologiateollisuus esittää, että selontekoon kirjataan myös CER-direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle jäävien toimialojen asemasta ja todetaan niiden kriittisyys tämän selonteon hengen mukaisesti. CER-direktiivin toimeenpanon määrittely ja toteutus tulee lisäksi tehdä tiiviissä yhteistyössä huoltovarmuuskeskuksen ja huoltovarmuusorganisaation kanssa. Lisäksi muistuttaisimme siitä, että huoltovarmuusorganisaatio jo nykyiselläänkin toteuttaa monia CER-direktiivissä määriteltyjä tehtäviä, joten huoltovarmuusorganisaatio yrityksineen on olennainen toimija direktiivin toimeenpanossa.

*Luku 3. Huoltovarmuuden toimintaympäristön kehitys ja sen vaikutukset*

Teknologiateollisuus yhtyy valtioneuvoston selonteossa esittämään arvioon siitä, että Venäjän sota Ukrainassa on muuttanut perustavanlaatuisella tavalla turvallisuus- ja toimintaympäristöä. Vaikutukset ovat laaja-alaisia ja pitkäkestoisia, ja ne vaativat tarkastelua myös huoltovarmuuden näkökulmasta.

*Toimintaympäristön pitkäjänteinen seuranta ja ajankohtaiset uhat*

Selonteossa on aivan oikein todettu, että tulevaisuudessa perinteiset uhat yhdistyvät uusiin uhkiin, kuten kyber- ja hybridivaikuttamiseen. Teknologiateollisuus haluaa korostaa selonteossa mainittujen geopolitiikan ja geoekonomian yhteisvaikutuksia, jotka väistämättä aiheuttavat muutostarpeita materiaalisen varautumiseen sekä globaalien arvo- ja toimitusketjujen jatkuvuuden varmistamiseen ja monipuolistamiseen. Selontekoon kirjattu tahtotila siitä, että Suomella on oltava riittävä varautumisen taso ja mahdollisuuksien rajoissa myös tarvittava omavaraisuus kaikkein välttämättömimpien hyödykkeiden osalta, on ehdottoman kannatettava.

*Ilmastonmuutos*

Tuemme myös selonteon kirjausta siitä, että huoltovarmuustyössä on tärkeää tarkastella myös ilmastonmuutoksen vaikutuksia erityisesti kriittisen infrastruktuurin, tuotannon ja palvelujen jatkuvuuden näkökulmista.

Teknologiateollisuus tukee selonteon näkemyksiä uudistuvan energian käyttöönotosta sekä energiamurroksen vaikutuksesta huoltovarmuuteen, joskin aihetta on selonteossa käsitelty varsin lyhyesti ja kapeasti sen merkittävyyteen nähden. Selonteosta puuttuu esimerkiksi pohdinta murroksen vaikutuksista puolustusvoimien suorituskykyyn. Yhteiskunnan laaja siirtyminen sähkökäyttöisiin ja hybridiajoneuvoihin vaikuttaa myös puolustusvoimien - sekä sitä tukevan teollisuuden - mahdollisuuksiin ns. ottoajoneuvojen hyödyntämiseen. Perinteisten energialähteiden saatavuus on varmistettava, jotta kaikki sektorit kykenevät toimimaan poikkeustilanteessa mahdollisimman normaalisti.

*Digitalisaatio ja kyberturvallisuus*

Erityisesti digitaalisessa turvallisuudessa huoltovarmuus on suoraan riippuvainen kotimaisten yritysten liiketoiminnan jatkumisesta kaikissa tilanteissa. Liiketoiminnan jatkuvuus erilaisissa tilanteissa tulee olla huoltovarmuuden keskiössä, mitä seikkaa selonteossakin voisi korostaa. 10.10.2022 julkaistun Digibarometrin tulosten mukaan 80% suomalaisista on joutunut kyberrikoksen tai sen yrityksen kohteeksi kuluneen vuoden aikana. Kyselyssä ei ole eroteltu sitä, onko verkkorikosta yritetty työ- tai yksityiselämän piirissä. Voidaan siis sanoa, että digitaalinen turvallisuus on välttämätöntä eikä korkea uhkatila ole riippuvainen yksinomaan esimerkiksi Venään hyökkäyssodasta.

Yhteiskunnan kyberturvallisuus - mukaan lukien julkishallinnon kyberturvallisuus - on täysin riippuvainen palveluita tarjoavien ja itsessään huoltovarmuuskriittisten yritysten kyberturvallisuudesta. Riippuvuuksia on kotimaisten yritysten, mutta myös suurten kansainvälisten yritysten kanssa. Lisäksi selonteossa on tarpeen kirkastaa, että vain hyvin vähäinen osuus digitaalisesta turvallisuudesta on sellaista, joka soveltuu täsmällisesti varautumiseen liitettävään toimintaan. Digitaalinen turvallisuus koostuu ensisijaisesti ja valtaosin digitaalisten riskien hallinnasta ja se on luonteeltaan ennakoivaa, eikä niinkään jälkikäteiseen palautumiseen tähtäävää. Tästä tosiasiasta ei ole syytä poiketa. Huoltovarmuuden ytimessä tulee olla pyrkimys pystyä määrittelemään pelisäännöt näiden kaikkien välille.

Ukrainassa käytävä sota on osoittanut, että mm. pilvipalveluiden käyttö varautumisen välineenä on yritysten ja koko yhteiskunnan jatkuvuuden kannalta kriittistä ja tätä ollaankin nyt kehittämässä. Kansallisen kyberturvallisuuden kokonaistilan parantamisessa on eri toimijoilla eri rooleja; HVK ja HVO tehtävinä on tunnistaa kriittisiä ketjun yritystoimijoita ja varmistaa, että ne kehittävät kyberturvallisuuttaan ja huolehtivat siitä myös sekä omien digitaalisten palveluiden, että alihankintaketjun organisaatioiden toimitusketjussa. Tukea ja kehitystä tarvitaan niin operatiivisella kuin yritysten strategioita tukevillakin tasoilla. Selonteon sektorikohtaisen varautumisen lähtökohtia koskevassa kohdassa 5.1.5 on lisäksi hyvä korostaa, että digitaalinen turvallisuus on kaikille tässä esitetyille aloille oleellista.

*Luku 6. Sotilaallinen huoltovarmuus*

Teknologiateollisuuden piirissä toimiva MIL-pooli on selonteon luonnosvaiheessa annetuissa kommenteissa korostanut tyytyväisyyttä siihen, että sotilaallinen huoltovarmuus on käsitelty selonteossa omana lukunaan. Teknologiateollisuus muodostaa saumattoman kokonaisuuden, jonka sisällä ei ole mielekästä tai tarpeen tehdä jakoa ns. puolustusteollisuuden ja ns. siviiliteollisuuden välillä.

Selonteko suhtautuu varauksetta eurooppalaisiin puolustusteollisuuden kehitysaloitteisiin. Teknologiateollisuus pitää aloitteita tervetulleina, mutta haluamme samalla muistuttaa kokonaisuuden tarkastelun tärkeydestä myös Suomen pitkäaikaisen kansallisen edun kannalta. Eurooppalaista puolustusteollista keskustelua käydään ennen kaikkea suurten jäsenmaiden teollisuuden näkökulmasta ja analyysimme mukaan Komission viimeksi esittämät aloitteet tukevatkin lähinnä suurten jäsenmaiden suuria yrityksiä. Suomen tulisikin hyödyntää eurooppalaiset kehitysaloitteet proaktiivisemmin myös huoltovarmuusnäkökulmasta.

Selonteon toistaa hyvin mm. puolustusselonteon linjauksia ja Teknologiateollisuus tukee niitä. Huomauttaisimme kuitenkin siitä, että tästäkin selonteosta puuttuu linjausten toimeenpano, vaikka siinä on aivan todettu sotilaallisen maanpuolustuksen kannalta kriittisen materiaalin, tuotannon, teknologian ja osaamisen on oltava saatavissa ja käytettävissä kaikissa turvallisuustilanteissa. Selonteossa on vieläpä todettu, että ”erityisen tärkeää on varmistaa kriittisten teknisten järjestelmien yllä- ja kunnossapito ja maanpuolustuksessa käytettävän kriittisen kulutusmateriaalin tuotanto.”

Jotta Suomessa toimiva teollisuus kykenee tukemaan puolustusvoimia ja tuottamaan sotilaallista huoltovarmuutta, tulee sillä olla riittävästi ja jatkuvaa tilauskantaa koti- ja ulkomailta. Suomessa toimiva teollisuus ei kykene tuottamaan huoltovarmuutta myöskään ilman kansainvälisen liiketoiminnan tuomaa tukea. Tilaukset ovat elintärkeitä myös osaamisen kehittämisen ja ylläpidon näkökulmasta.

Teknologiateollisuus esittääkin selontekoon seuraavia sotilaallista huoltovarmuutta koskevia täydennyksiä:

- lisätään kirjaus EU-aloitteiden aktiivisesta hyödyntämisestä siten, että aloitteet hyödyntävät myös suomalaista alan teollisuutta sekä tukevat huoltovarmuutta.
- lisätään kirjaus Suomessa toimivan puolustusteollisuuden merkityksestä teknologisen avun vastaanotossa ja antamisessa.
- lisätään selkeämpi kirjaus hallinnon tuesta Suomessa toimivan puolustusteollisuuden vientitoiminnalle.

*Luku 7. Huoltovarmuuden kehittämislinjaukset*

*Kansallinen toimeenpanovalta kriisitilanteiden johtamisessa*

Teknologiateollisuuden piirissä toimiva teknologiapooli on nimennyt erääksi keskeiseksi kehityskohteeksi yhteiskunnan kriisitilanteiden johtamisen toimeenpanovallan, joka ei tällä hetkellä ole yritysten osalta riittävän selkeä. Yritykset mainitsevat esimerkkinä COVID19-pandemian aikaisiin tilanteisiin, joissa toimeenpanovalta oli hajautettu eri viranomaisille ja selkeä koordinaatio sekä johtaminen näyttäytyivät puutteellisina. Yritykset toivovat, että huoltovarmuusselonteosta kuvattaisiin selkeästi myös kriisitilanteisen johtaminen ja se, kuinka varautuminen ja siirtyminen poikkeusoloihin käytännössä tapahtuu.

*Lainsäädännön uudistamistarpeet*

Selonteossa on todettu, että vuodelta 1992 olevan huoltovarmuuden turvaamista koskevan lain säännösmuutostarpeiden kokonaisarvio olisi tarpeen. Teknologiateollisuus kannattaa lain kokonaisuudistusta, jotta se saatettaisiin ajan tasalle suhteessa muuttuneeseen toimintaympäristöön ja sen vaatimuksiin nähden.

*Osaamisen varmistaminen ja kokonaisturvallisuuden koulutus*

Selonteossa on mielestämme hyvin kuvattu se, kuinka teknologinen kehitys vaikuttaa ratkaisevasti sotilaallisten suorituskykyjen sekä huoltovarmuuden kehittämiseen. Uusien teknologioiden hyödyntämisessä nimenomaisesti kansallisen osaamisen merkitys korostuu. Teknologiateollisus painottaa selonteon tavoin, että erityisesti kriittisten teknologioiden osalta on ylläpidettävä ja kehitettävä omaa osaamista, jotta Puolustusvoimien keskeisten järjestelmien itsenäinen käyttö voidaan varmistaa kaikissa olosuhteissa.

Teknologiateollisuus kiittää siitä, että MIL-poolin teettämä osaamisen selvitystyö on mainittu selonteossa. Selvityksen suositusten toimeenpanoa on esitetty työ- ja elinkeinoministeriön poikkihallinnolliselle työryhmälle. Teknologiateollisuus toivoo, että toimeenpano etenee pikaisesti ja että vastaavia tarkasteluja tehtäisiin muillakin keskeisillä sektoreilla.

Teknologiateollisuus tukee selonteon linjausta siitä, että huoltovarmuus ja kansalaisvarautuminen ml. kyberturvallisuus nidottaisiin eri koulutusasteiden opetussuunnitelmiin. Huoltovarmuuden kannalta tulee varmistaa kriittisen osaamisen syntyminen ja pysyminen kotimaisten yritysten edellytyksenä ja sen myötä kansallisessa käytössä. Myös kansalaisvarautumisen työkalupakkiin tulisi jatkossa kuulua perustasoiset kyberturvallisuustaidot, kun kotien koneet ja laitteet tulevat osaksi maailmanlaajuista tietoverkkoa.

Tulevaisuudessa ns. immateriaalinen varautumien eli osaamisen ja tuoteomaisuuden aineettomien oikeuksien hallinta tulisi nähdä osana huoltovarmuustyötä. Huoltovarmuustoimenpiteenä tämä voisi tarkoittaa mm. yritysten kanssa tehtäviä sopimuksia kyvykkyyksien ja osaamisen ylläpidosta, jotta se on häiriötilanteissa yhteiskunnan käytettävissä.

Katsomme selonteon tavoin, että pk-yritysten tietoisuuden sekä osaamisen kehittämiseen on kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota. Teknologiateollisuus pooleineen on käytettävissä tietotarpeita ja osaamisen vahvistamiseen tähtäävien toimenpiteiden valmistelussa ja toteuttamisessa.

*Julkiset hankinnat*

Teknologiateollisuus tukee selonteon kirjauksia ja toimenpide-esityksiä koskien julkisia hankintoja. kannatamme selonteossa mainittua perusperiaatetta, jonka mukaan huoltovarmuuden toteutumista julkisissa hankinnoissa on edistettävä systemaattisesti osana Hankinta-Suomi -toimenpideohjelmaa. Aihe on entisestään korostunut viime aikaisten toimintaympäristömuutosten seurauksena.

*Huoltovarmuuskriittisten yritysten lupamenettelyt*

Huoltovarmuuskriittisten yritysten lupamenettelyjä (esim. turvallisuusselvitykset ja -auditoinnit) tulisi priorisoida lupaviranomaisten toiminnassa. Tällä hetkellä raskaat ja hitaat hallinnolliset menettelyt viivästävät mm. rekrytointeja ja siten toimituskykyä. Prosesseja tulisi helpottaa näiden hankkeiden osalta, jos on kyse huoltovarmuuden varmistamisesta.

*Kansallisen kiertotalousohjelman kehittäminen*

Tuomme esille vahvan tukemme kansallisen kiertotalousohjelman kehittämiselle, koska se vahvistaa yritysten kykyä varautua mm. kriittisten materiaalien toimitusriskeihin myös keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä. Kiertotalousratkaisujen ja -teknologioiden kautta yrityksille syntyy kasvava globaali vientimahdollisuus.

Lisätiedot:
Johtaja Helena Soimakallio
helena.soimakallio@teknologiateollisuus.fi
040 - 550 7706

Johtaja Matti Mannonen
matti.mannonen@teknologiateollisuus.fi
040 - 544 7047